

Xavier Rubert de Ventós, *in memoriam*

(SFCS, 22-III-2023)

© de l'autor

El passat 28 de gener va morir a Barcelona, als 83 anys, el membre emèrit de la Secció de Filosofia i Ciències Socials Xavier Rubert de Ventós, potser el filòsof català darrerament més conegut pel gran públic, perquè en les seves diverses facetes (de professor, d'escriptor i de polític) ha sigut durant un llarg període una figura molt activa en la vida pública catalana. El 2005 jo mateix vaig tenir l'honor de presentar-lo com a candidat a membre de l'IEC. Veure ingressar i finir col·legues fa una impressió vivíssima, feridora, del pas del temps.

Xavier Rubert havia nascut a Barcelona el 1939. Fill de casa bona, on va gaudir d'un alt nivell cultural, va fer a la seva ciutat natal paral·lelament els estudis de dret i de filosofia, com era habitual en els filòsofs catalans d'abans de la Guerra, i es va llicenciar en aquestes dues disciplines el 1961 i el 1962 respectivament, havent acabat la de filosofia a Madrid. Es va doctorar en filosofia, a Barcelona, el 1965 amb una tesi d'estètica. A partir d'aquesta data, va ser professor de filosofia, primer a la Universitat de Barcelona, després a la Universitat Autònoma de Barcelona i, finalment, com a catedràtic d'Estètica i Composició, a l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de la Universitat Politècnica de Catalunya des de 1973. Va ser membre fundador del Col·legi de Filosofia de Barcelona (1976), creador de la Càtedra Barcelona-Nova York de llengua i literatura catalanes (1977) i, poc després, membre fundador de l'Institut d'Humanitats de Nova York i de l'Institut d'Humanitats de Barcelona, del qual va ser president. També va fer estades en diverses universitats nord-americanes (a Cincinnati, Harvard i Berkeley) i a les de Mèxic i de Caracas. En un altre ordre de coses, cal recordar que, com a militant antifranquista, havia jugat al gat i la rata amb la policia i s'havia hagut d'exiliar un temps, i que, ja en democràcia, va ser diputat a les Corts espanyoles (1982-1986) i al Parlament europeu (1986-1994). Però, aquí i avui, escau sobretot evocar-ne el perfil acadèmic.

Excel·lent escriptor, és autor d'una trentena de llibres, en català i/o en castellà, alguns dels quals han estat traduïts també a d'altres idiomes (a part de molts articles i altres col·laboracions) i que es poden ordenar en quatre grups principals: d'estètica, de teoria de la cultura, de filosofia pràctica (ètica i filosofia política) i de filosofia general, més alguns treballs sobre filosofia catalana

i una sèrie d'assaigs personalíssims de tipus més literari que ens mostren les seves creences i descreences íntimes. Aquesta ordenació dels seus escrits no és una classificació estricta, perquè, de fet, pràcticament tots els seus temes són poc o molt transversals, però em resulta pràctica com a fil conductor per fer l'evocació del Rubert acadèmic.

Les obres d'estètica estan representades sobretot per la trilogia formada per *El arte ensimismado* (1963), *Teoría de la sensibilidad* (1968) i *La estética i sus herejías* (1973). *El arte ensimismado*, la seva «tesina» de filosofia, escrita als vint-i-tres anys però que revela ja una insòlita maduresa, és un intent de comprensió de l'art abstracte a partir de la categoria d'*ensimismamiento* (*entotsolament*). La *Teoría de la sensibilidad*, la seva tesi doctoral, després de donar una visió històrica i teòrica de l'art modern, fa una teoria general de l'art contemporani com a «art implicat» (una altra categoria original, que mostra l'art no com a fenomen aïllat, sinó immers en el conjunt de la cultura, a la qual atorga una certa «forma»). La tesi de Rubert va donar lloc fins i tot a una polèmica pública a la revista *Destino*, no sense un punt d'agror, amb el pintor Antoni Tàpies, que s'havia sentit alludit. En *La estética y sus herejías* pondera les virtuts de les heretgies estètiques enfront del puritanisme ortodox. Aquesta trilogia fa del seu autor el principal referent català de l'estètica filosòfica.

Entre les obres de filosofia de la cultura, que voregen la sociologia del coneixement, cal recordar *Utopías de la sensualidad y métodos del sentido* (1973) i, sobretot, *De la modernidad: Ensayo de filosofía crítica* (1980), llibre que, practicant una certa forma de desconstrucció, fa un diagnòstic de la modernitat i del que, recuperant una ja vella expressió, començava a anomenar-se *postmodernitat*.

Hi ha també els textos de filosofia pràctica. L'interès de Rubert per l'ètica aflora ja en *Moral y nueva cultura*, una obra de 1971, reeditada més tard amb el títol més simple de *Moral* (1986) i repensada totalment en un nou llibre, *Ética sin atributos* (1996). Per subratllar el seu interès per aquesta matèria, en Xavier deia que si l'estètica havia sigut l'esposa, l'ètica havia sigut l'amant. Però la seva reflexió en el camp de la filosofia pràctica es va anar desplaçant de l'ètica cap a la política arran de la seva experiència com a diputat, i va donar també llibres com ara *Europa y otros ensayos* (1986), *El laberinto de la hispanidad* (1987), *El cortesà i el seu fantasma* (1991), *Nacionalismos: El laberinto de la identidad* (1994), *Catalunya, de la identitat a la independència* (1999), de títol prou significatiu de la seva evolució política, o *Teoría de la sensibilidad nacionalista* (2006).

Dels llibres que poden ser considerats de filosofia general, en podríem recordar *Per què filosofia* (1983), *Filosofia y/o política* (1984) o *Filosofia d'estar per casa* (2004).

A aquest conjunt de publicacions diguem-ne «temàtiques» i a algun llibre sobre filosofia catalana, com ara *Pensadors catalans* (1987), cal afegir-hi encara, com insinuava, un conjunt d'assaigs en què Rubert ens ensenya, per dir-ho així, la rebotiga de l'ànima, com ara *Setmana Santa* (1978), *Manies i afrodismes* (1993), *Dios entre otros inconvenientes* (2000), *Dimonis íntims* (2012) o, el

darrer, *Si no corro, caic* (2017). Són textos que, mitjançant la coneixença de l'individu Rubert, ens il·lustren sobre la condició humana, si és veritat, com diu Montaigne, que «tot home porta la forma sencera de la humana condició».

Els llibres de Rubert, que he recordat sense voluntat de ser exhaustiu, mostren tots una gran desconfiança del pensament abstracte, una gran clarividència perceptiva, tant exterior com interior, una gran aflluència d'idees poc convencionals i una agilitat mental sense parió. Va rebre molts reconeixements, com ara el Premi Ciutat de Barcelona, el Premi Lletra d'Or de la literatura catalana, el Premi Anagrama d'Assaig, el Premi Espejo de España, el Premi Josep Pla, el Memorial Francesc Macià o la Creu de Sant Jordi. Entre el 2004 i el 2018, és a dir, fins que la malaltia se li va insinuar, successius presidents de la Generalitat li van delegar la presidència del jurat del Premi Internacional Catalunya.

No estava enquadrat en cap escola filosòfica, quan per generació li hauria tocat de figurar entre els «analítics» o entre els «dialèctics» (si m'és permès d'utilitzar els eufemismes que es feien servir a la darrerria de la dictadura per designar la dualitat de tendències filosòfiques aleshores dominants, la neopositivista i la marxista). Els mestres que més l'havien marcat havien sigut José Luis L. Aranguren i, privadament, Josep M. Calsamiglia. Però reconeixia influències de l'existencialisme (Kierkegaard i Sartre), de l'estructuralisme, de l'Escola Filosòfica de Frankfurt i de la tradició catalana (Eugeni d'Ors, Joan Crexells i Francesc Mirabent, a més de l'esmentat Calsamiglia). Una personalitat com la de Rubert, a qui no faltaven addictees, difícilment podia tenir deixebles pròpiament dits, però són innumbrables els que no serien ben bé el que són si no haguessin rebut, amb més o menys intensitat, reflexos de la seva reverberació.

Descansi en pau l'admirat amic i company Xavier Rubert de Ventós.

Pere Lluís Font
Institut d'Estudis Catalans